

Hvad bruger man 'afhængighed' til?

Som diagnose er 'afhængighed' problematisk. Betegnelsen er for upræcis. Alligevel bruges begrebet 'afhængighed' i vid udstrækning både inden og uden for misbrugssektoren.

AF MORTEN HESSE

Diagnosen 'afhængighed' (af alkohol, heroin, kokain, tobak, hash) findes i det psykiatriske diagnose-system og er som sådan en betegnelse for en psykisk sygdom. Det er en sammensat diagnose med både biologiske, adfærdsmæssige og kognitive aspekter. Et hav af forskning viser, at diagnosen har mange af de samme svagheder som andre psykiatriske diagnoser: 'Afhængighed' betegner mere et syndrom (altså en gruppe af symptomer, som ofte optræder sammen) end en sygdom (altså en tilstand med en velkendt årsag og et velkendt forløb)

I mange debattørers syn på verden er et fænomen først 'virkeligt', når det lever op til visse videnskabelige krav til, at fænomenet 'eksisterer'. De sætter spørgsmålstegn ved eksistensen af 'afhængighed', fordi der kan være usikkerhed om, hvordan man præcist definerer 'afhængighed', eller fordi der kan være undersøgelser, som viser, at en stor del af afhængige kommer over deres afhængighed uden at have behov for behandling.

I denne artikel vil jeg imidlertid tage et andet synspunkt: Hvad bruger man 'afhængighedsbegrebet' til i praksis? Hvad mener praktikere, når de taler om 'afhængighed'? Hvad mener andre mennesker? Og hvilke omkostninger kan det have at bruge afhængighedsbegrebet til at forstå rusmiddelproblematikker?

Praktikere

Mennesker, der arbejder med be-

handling af rusmiddelproblematikker - eller som støder på rusmiddelproblemer i deres arbejde - bruger naturligvis afhængighedsbegrebet til at udpege den målgruppe, de arbejder med. De bruger også afhængighedsbegrebet til at forstå, hvorfor patienter eller klienter, der udtrykker et ønske om forandring i deres måde at bruge rusmidler på og måske reducerer deres forbrug eller ophører med at bruge rusmidler, alligevel tit begynder at bruge rusmidler igen.

Endvidere kan afhængighedsbegrebet være med til at sætte ord på, at der findes mennesker, som har problemer med rusmidler. Den praktiserende læge får øje på skader, der kan skyldes alkoholforbrug, og sætter over for sig selv ord på, at der kan være tale om alkoholafhængighed; studievejlederen sidder over for en ung med røde øjne, stigende fraværsprocent og faldende karakterer, og spørger sig selv, om den unge måske ryger hash? Overlægen på den psykiatriske afdeling undersøger, om hans medarbejdere i tilstrækkelig grad er opmærksomme på, om deres patienter har problemer med rusmidler, og at de får spurgt patienterne om deres rusmiddelforbrug.

Endelig begrunder afhængighedsbegrebet naturligvis valg af visse behandlingsformer: døgnbehandling, metadonbehandling, af-rusning, antabusbehandling og behandling med nikotintyggegummi eller -plastre. Disse behandlingsformer er altid begrundet af afhæn-

FOTO: SCANPIX

ghedsdiagnosen (hvad enten den er stillet efter den officielle definition eller ej).

Men der er også ulemper ved afhængighedsbegrebet som et værktøj for praktikere: Som altid er det også sådan, at når man fokuserer på noget, så er der andet, man ikke fokuserer på. Det er på den ene side alt det andet i patienters/klienters/elevs liv, som har betydning. Men det er også rusmiddelbrug, som ikke er afhængigt, men måske medfører nok så store problemer.

Den, der ikke arbejder med stoffer eller alkoholbrugere, kan bruge afhængighedsbegrebet til at støde både de mest rusmiddelbrugende klienter eller patienter væk, men også til at undgå at forholde sig til problematisk rusmiddelbrug. Psykiateren, læreren, sagsbehandleren, den praktiserende læge eller andre kan beslutte, at 'afhængige kan jeg ikke forholde mig til, de må gå et andet sted hen'.

Patienter, klienter, elever – kort sagt, rusmiddelbrugere

Mennesker, der selv tager rusmidler, bruger også afhængighedsbegrebet. De bruger det til at tage afstand fra andre, som bruger rusmidler mere

uansvarligt end dem selv: 'Mig, alkoholiker? Overhovedet ikke. Hvis du vil se en alkoholiker, så skal du se min far!' Denne afstandtagen er muligvis i nogle tilfælde med til at øge ansvarligheden, ved at man opstiller visse grænser for sig selv (ikke drikke om morgenen, ikke indtage stofferne med kanyle), selv om den også kan fungere som en måde at skubbe en snigende bekymring væk på.

Brugere kan også bruge ideen om sig selv som afhængige. Denne ide kan bruges på to modsatrettede måder: Enten til at begrunde over for sig selv, at man bruger rusmidler, eller til at begrunde over for sig selv, at man ikke kan bruge rusmidler (eller et bestemt rusmiddel).

Hvis man bruger afhængighedsbegrebet til at begrunde over for sig selv, at man bruger rusmidler, så argumenterer man ofte ud fra et behov, som man har fået: 'Jeg er jo afhængig af alkohol, så jeg må have mine øl eller min rødvin' eller: 'Jeg kan ikke holde op med at tage heroin, for jeg er jo afhængig'. Omvendt kan man bruge afhængighedsbegrebet til at begrunde, at man ikke kan bruge rusmidler. En tankegang, der er sat i system i selvhjælpsgrup-

per som Anonyme Alkoholikere og Anonyme Narkomaner.

Her bliver den enkeltes værdier centrale: Er man som menneske optaget af at være uafhængig - ikke kontrolleret af ydre omstændigheder - så bliver det generende at tænke på sig selv som afhængig; mange rygere, som ikke føler sig specielt generet ved tanken om, at de påfører sig selv en smertefuld og langsom død i en ung alder, føler sig på den anden side stærkt generet over, at cigaretterne skal bestemmes over dem, og bevæges af denne følelse til at ophøre med at ryge. Et andet eksempel er den midaldrende heroinbruger, som føler, at han godt kan håndtere at være afhængig af heroin, men ikke metadon, fordi metadon gør ham til 'slave af systemet'.

I kontakten med en professionel kan afhængighedsbegrebet hjælpe til, at man gør sig overvejelser om sit forhold til et rusmiddel. Hvis der er en god kontakt mellem parterne, kan behandleren - forsigtigt og omsorgsfuldt - spørge ind til, om rusmiddelbruget bidrager til nogle af de problemer, klienten oplever, og dermed hjælpe klienten til at se på sit rusmiddelbrug og se på, om forbruget er ude af kontrol.

MORTEN HESSE
CAND.PSYCH., PH.D.-STUD. VED
CENTER FOR RUSMIDDELFORSKNING

'Afhængighed' i den offentlige debat

Afhængighed spiller også en rolle i den offentlige debat. Afhængighed spiller især en stor rolle i diskussionen af, hvor farlige eller skadelige illegale rusmidler er. Et centralt aspekt i advarsler mod stoffer er netop, at det pågældende stof skaber afhængighed. Især at afhængigheden udvikler sig hurtigt, og derfor præsenteres nye og ukendte stoffer ofte som langt mere afhængigheds-skabende end gamle stoffer. Når medicin (eksempelvis mod depression eller psykoser) medfører 'ophørssymptomer' - altså, at man får det skidt, når man fra den ene dag til den anden holder op med at tage medicinen - så sker det ofte, at man overvurderer, hvor problematisk medicinen er, fordi 'afhængigheds-spøgelset' stikker sit hoved frem.

Et andet problem ved afhængighedsbegrebet i den offentlige debat er, at problematiske aspekter ved rusmiddelbrug i mange tilfælde ikke er specielt forbundet med afhængigheden. Alkoholindtag kan føre til sygdomme og ulykker i mange tilfælde, hvor der ikke er tale om afhængighed. Der er meget, der tyder på, at eksperimenterende hashrygning kan medføre varig, psykotisk sygdom. Indtager man stoffer med giftigt indhold, som giver sig ud for at være amfetamin, kokain eller MDMA, så gør det ingen forskel, at man ikke er afhængig af stoffet: Man bliver syg eller dør af stoffet uden at være afhængig. Alle disse forhold kan glide ud af fokus, når man overfokuserer på afhængigheden. Tabet af opmærksomhed på andre problemstillinger hænger også sammen med, at rusbrugere - ofte storforbrugere - netop bruger afhængighedsbegrebet til at distancere sig fra andre, som de kalder afhængige. Føler man sig ikke afhængig, føler man også, at alle de andre problemer, som rusmidler kan medføre, ikke er relevante for netop en selv personligt.